

2013-02-25
Ert diarienummer: Ku2012/1478/KO
Vårt diarienummer: 54/2013

Till:
Kulturdepartementet

Yttrande om slutbetänkandet av Litteraturutredningen ”Läsandets kultur” (SOU 2012:65)

Sveriges Dövas Riksförbund, SDR, och Sveriges Dövas Ungdomsförbund, SDUF, är partipolitiska och religiöst obundna förbund med uppgift att tillvarata språkliga, sociala, ekonomiska och kulturella intressen för teckenspråkiga döva personer.

Vi är ingen utsedd remissinstans till litteraturutredningen men vill ändå lämna våra synpunkter på förslaget.

Vi måste tyvärr med kraft påpeka att litteraturutredningen inte någonstans ens har nämnt teckenspråkig litteratur!

Kapitel 7 Utgivning och försäljning

Sid 110

Under rubriken ”Talboks- och punktskriftsbiblioteket” (TPB) räknas de medier upp som TPB traditionellt haft i uppdrag att producera. Sedan 2011 har TPB dessutom i uppdrag att främja teckenspråkig litteratur enligt deras förordning (2010:769). **Detta verkar utredarna ha missat!**

Sid 216

Under rubriken ”Utgivning och stöd av litteratur på de nationella minoritetsspråken” räknas upp hur litteratur på minoritetsspråken utges och distribueras. Teckenspråket är inte nämnt under den rubriken och har heller inte fått ett eget avsnitt.

Att Örebro kommun i samarbete med Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har arbetat med tillgängliggörande och spridning av barnböcker på teckenspråk **borde ha uppmärksammats!**

Sid 228

På ett enda ställe i utredningen är ordet "teckenspråk" nämnt. Under rubriken "*Utgivning och försäljning av e-böcker*" kan man läsa: "*De få bilderböcker som kommit ut är mestadels böcker på teckenspråk.*"

Det finns ingen som helst källhänvisning. En stark misstanke är dock att detta är ett missförstånd och egentligen handlar om Teckenförlagets små pekböcker på svenska men med teckenstöd – alltså Tecken som alternativ kompletterande kommunikation (TAKK). Teckenförlaget har i flera år gett ut sina pekböcker som e-böcker. Misstanken stärks av följande mening: "*Det ligger dock nära till hands att anta att det i dessa produktioner även finns stor potential att utveckla själva formatet i multimedial riktning.*" Hade man menat de teckenspråkiga böcker som i dag finns så är de ju multimediala!!

Vi menar att detta är allvarliga brister i detta betänkande.

Sverige fick 2009 en ny språklag (SFS 2009:600). Där är teckenspråket helt jämställt med Sveriges fem minoritetsspråk. **Därför är det anmärkningsvärt att teckenspråk inte ens nämns i denna utredning.**

I språklagens §9 står det: "Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket." vilket är exakt samma ordalydelse som i §8 som gäller de svenska minoritetsspråken

Kapitel 9 Stöd till utgivning och distribution av litteratur

Sid 256

I förordningen (2010:1058) om statsbidrag till utgivning av litteratur, kulturtidskrifter och läsfrämjande insatser finns den definition på vilken typ av litteratur som kan få bidrag: *Litteratur på originalspråk eller i översättning till svenska eller någon av de nationella minoritetsspråken.* **Här ska litteratur på teckenspråk läggas till.**

De flesta böcker på teckenspråk som hittills getts ut har varit översatta främst barnböcker. De flesta har getts ut av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och dess föregångare eller med produktionsstöd från dem. Dock – SPSM är ett läromedelsförlag och ska idag enbart ge bidrag till läromedel. Det betyder att det inte finns något självklart stöd till utgivning av barnböcker och skönlitteratur på teckenspråk.

Sid 274

Under rubriken "*Särskilt stöd till litteratur på andra språk än svenska*" räknar man upp alla fem nationella minoritetsspråken samt litteratur på andra språk än svenska. **Även här ska litteratur på teckenspråk särskilt nämnas, i anslutning till minoritetsspråken,** eftersom teckenspråk i språklagen är jämställt med minoritetsspråken.

Kapitel 14 Bedömningar och förslag

Tvåspråkighet – svenskt teckenspråk och svenska

SDR och SDUF förespråkar valfrihet och delaktighet som döva och hörselskadade erhåller genom att ha fått tvåspråkighet. Tvåspråkighet för oss innebär att man behärskar både svenskt teckenspråk och svenska (i både talad och skriven form). För personer med dövblindhet innebär det även punktskrift och taktilt teckenspråk. Omkring 95 % av döva och hörselskadade barn med eller utan hörselhjälpmedel har hörande föräldrar. Det råder en brist på information till föräldrar om hur det är att växa upp och leva som döv eller hörselskadad, men ändå förväntas det att föräldrarna har fått förutsättningarna för att kunna fatta beslut för sina barns bästa i just den livssituationen. Föräldrarna ställs inför komplicerade beslut som kan vara avgörande för hur livet kommer att gestalta sig för barnet. De flesta hörande föräldrar väljer att låta barnet få cochleaimplantat, i hopp om att barnet ska bli hörande eller nästan hörande. Hur det blir just för det enskilda barnet går knappast att förutspå. Att vissa har eller kommer att få viss hörsel genom cochleaimplantat eller hörapparat minskar inte behovet av att behärska svenskt teckenspråk **också**.

Det finns många hörselskadade, döva och personer med dövblindhet som idag i vuxen ålder känner sig berövade ett språk för att deras föräldrar och lärare inte ansåg att eleverna som barn behövde teckenspråk. Hörselskadan kan med tiden försämrans så att personen senare i livet kan komma att få *behov* av teckenspråk. Den hörselskadade kommer med största säkerhet att hamna i situationer där teckenspråk hade varit bra att kunna. Eleven kan komma att utveckla ett större behov av teckenspråk i takt med hur svårighetsgraden i studierna ökar.

Det här handlar också om elevens hela skolsituation inklusive kunskapsmål. Många hörselskadade upptäcker vid gymnasie- eller universitetsstudierna att deras hörsel inte räcker för att kunna hänga med i studierna, med risk för dåliga studieresultat som följd. Att då använda teckenspråkstolk vid studierna är otänkbart om studenterna inte fått lära sig teckenspråk tidigare och behärskar det. Det är därför viktigt att eleverna får tillgång till både svenska (både i talad och skriven form) och svenskt teckenspråk tidigt, för att själv framöver få bestämma vilket språk som fungerar bäst i olika situationer. **Det är valfrihet, delaktighet och tvåspråkighet på riktigt!**

SPSM har, genom Ola Hendar, redovisat huruvida döva och hörselskadade elever uppnår målpuppfyllelsen i skolan, både i Sverige och på motsvarande sätt i Norge.

"Som all utbildningsstatistik genom åren visat har föräldrarnas utbildningsnivå, elevernas kön och elevernas invandrastatus stor betydelse för resultat i skolan, säger Ola Hendar. För elever som är döva eller har en hörselnedsättning har dessutom grad av hörselnedsättning, förekomst av andra funktionsnedsättningar, samt tillgång till tidigt språk stor betydelse för hur det går i skolan." (www.spsm.se)

SDR och SDUF menar att döva och hörselskadades rätt till tvåspråkighet – svenskt teckenspråk och svenska – måste återspeglas även i tillgång till litteratur på båda språken. Bristen på teckenspråkig litteratur kan ha haft en indirekt påverkan på dövas och hörselskadades måluppfyllelse i skolan.

Precis som utredningen påpekar på sid 398, under avsnittet 14.2 **Ett läslyft för Sverige:** *”Det är viktigt att öka medvetenheten om att läsning och läsförmåga har stor samhällelig och individuell betydelse då det är grundläggande för demokratiskt deltagande, inläring och utbildning generellt samt individens möjligheter i arbetslivet.*

Enligt FNs konventionen för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska undervisning erbjudas på de mest ändamålsenliga språken, formerna och medlen för kommunikation och i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling. Eleverna ska kunna vara fullt delaktiga i skolan och ges möjlighet att utveckla flera språk inklusive svenskt teckenspråk.

Teckenspråkig litteratur är inte bara ett sätt att bli bättre på teckenspråk - utan vi vill lyfta fram att barn GENOM teckenspråkig litteratur kan förbättra sitt läsande. Forskning visar att döva barn behöver texter som känns meningsfulla och spännande, i större utsträckning än hörande barn. Utan teckenspråkig litteratur är svenska i skrift bara krumelurer. Genom teckenspråkig litteratur kan döva barn som ska lära sig läsa greppa skillnaden mellan i och ! (utropstecken).

Vi delger några exempel på forskning och avhandlingar som även finns beskrivna i utredningen Teckenspråk och teckenspråkiga SOU 2006:29:

Carin Roos "Skriftspråkande döva barn", Ahlgren "Döva barn och skriften svenska", Ewoldt 1990, Svartholm 1994, Musselman 2000, Perfetti & Sandal 2000, Agardh 1996.

De skriver att döva barn måste kunna teoretisera kring sitt eget och andras språk för att kunna lära sig läsa och skriva på ett effektivt sätt. Döva "knäcker inte koden" genom ljud utan måste skapa "skriftspråkig medvetenhet". Det behöver de teckenspråk till.

Marschark, Lang och Albertini 2004 har rapporterat forskning från USA som visat att döva 18-åriga studenter hade en läs- och skrivnivå motsvarande hörande 9-10-åringar. Här visar Sverige bättre resultat. Svartholm 1998 säger att skriften måste upplevas som kommunikativ av eleven eftersom döva ska lära sig det skrivna språket samtidigt som de lär sig språket självt. Det är en betydande skillnad jämfört med hörande som redan kan språket när de ska lära sig att skriva det. DÄR kommer vikten av teckenspråk in.

Sid 401

Under rubriken Nationella mål för läslyftet står på sid 401: *”Vidare är det viktigt att uppmärksamma de förutsättningar som gäller för barn och ungdomar med funktionshinder som dyslexi.” Här ska givetvis tilläggas att döva och gravt hörselskadade liksom personer med dövblindhet också bör uppmärksammas.*

Sid 402

Utredarna föreslår att förskolorna ska ha läsombud för att stärka litteraturens ställning och se till att små barn så tidigt som möjligt kommer i kontakt med litteratur. Det är en positiv tanke. Före läsåldern får barnen ta del av litteratur genom högläsning. Vad gäller döva teckenspråkiga barn har de givetvis ingen möjlighet att ta del av litteratur genom högläsning på svenska. Det måste ske på teckenspråk. Ska det målet nås måste ske en rejäl satsning för teckenspråkig litteratur.

Som döv, gravt hörselskadad eller för den som har dövblindhet är det givetvis viktigt att kunna ta del av och uttrycka sig på skriven svenska (för personer med dövblindhet på punktskrift). Men det räcker inte med det – ens som vuxen. Hur duktig man än är på att läsa och skriva svenska är man i många sammanhang beroende av att följa samtal, tal, föreläsningar m.m. på teckenspråk via tolk. Därför behöver man också få möjlighet att utveckla sitt teckenspråk för att kunna följa med t.ex. tolkade föreläsningar på högskoleutbildningar.

En regelbunden och stöttad utgivning av skönlitteratur på teckenspråk är därför nödvändigt för att få möjlighet att också utveckla sitt teckenspråk. Kunskapen om detta bör också ingå i "Ett läslyft för Sverige".

Sveriges Dövas Riksförbund och Sveriges Dövas Ungdomsförbund vill till slut åberopa det betänkande som kom 2006, alltså för 7 år sedan, med titeln *Teckenspråk och teckenspråkiga: översyn av teckenspråkets ställning (SOU 2006:54)*.

Det som står om bibliotek och litteratur finns i kapitel 14, sid 307-315. Utredningen föreslog redan då att TPB borde ha ansvar även för teckenspråkig litteratur och att medel borde ges till översättning av teckenspråkig litteratur. Förslaget var att 7 miljoner kronor skulle anslås till detta område - 2 miljoner till biblioteksverksamhet och 5 miljoner till produktion. Ingenting har hänt vad gäller produktion av litteratur på teckenspråk och nästan ingenting vad gäller biblioteksverksamhet.

Ragnar Veer

Förbundsordförande

Sveriges Dövas Riksförbund

Malin Johansson

Förbundsordförande

Sveriges Dövas Ungdomsförbund